Colecție coordonată de
Silviu Dragomir

Măștile Zeului

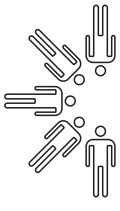
Volumul 4

Mitologia creativă

Joseph Campbell

Traducere din limba engleză de
Cezar Petrilă

JOSEPH CAMPBELL
FOUNDATION

MISTERELE
INCONȘTIENTULUI
COLECTIV

TREI

Editori
Silviu Dragomir
Magdalena Mărculescu
Vasile Dem. Zamfirescu

Redactare
Florin-Răzvan Mihai

Design copertă: Faber Studio
Foto copertă: The Chariot of Apollo, de Odilon Redon / The Metropolitan Museum of Art, New York

Director producție
Cristian Claudiu Coban

DTP
Mihaela Gavriloiu

Corectură
Dana Anghelescu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CAMPBELL, JOSEPH
Măștile Zeului / Joseph Campbell. - București : Editura Trei, 2022-2026
4 vol.
ISBN 978-606-40-1220-3
Vol. 4 : Mitologia creativă / trad. din lb. engleză de Cezar Petrilă. - București : Editura Trei, 2026. - Conține bibliografie. - Index.
ISBN 978-606-40-3252-2

I. Petrilă, Cezar (trad.)

2
39

Titlul original: Masks of God IV: Creative Mythology
Autor: Joseph Campbell

Copyright © 2016, Joseph Campbell Foundation (jcf.org)
Collected Works of Joseph Campbell / Robert Walter, Executive Editor/David Kudler, Managing Editor

Copyright © Editura Trei, 2026
pentru prezenta ediție

O.P. 16, ghișeul 1, C.P. 490, București
Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0732 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN 978-606-40-3252-2

Cuprins

Despre Operele Complete *ale lui Joseph Campbell* 7
Prefața editorului la Operele Complete *ale lui Joseph Campbell* 9
La încheierea scrierii seriei Măștile Zeului 13

Partea întâi. Vița cea veche 15
Capitolul 1. Experiență și autoritate 17
I. Simbolizare creativă 17
II. Unde cuvintele se întorc 23
III. Drumul fără urme 40
IV. Nemuritorii munților 51
Capitolul 2. Lumea transformată 56
I. Calea iubirii nobile 56
II. Poarta Diavolului 61
III. Héloïse 69
IV. Patul de cristal 82
V. Extaz estetic 84
VI. Poțiunea 92
Capitolul 3. Cuvântul de dincolo de cuvinte 101
I. Limbajul simbolic 101
II. Moștenirea clasică 113
III. Moștenirea celto-germanică 127
IV. Moștenirea islamului 146
V. Gnosticii 163

Partea a doua. Tărâmul pustiit 189
Capitolul 4. Iubirea–moarte 191
I. *Eros*, *Agapē* și *Amor* 191
II. Inima nobilă 203
III. Anamorfoză 211
IV. Muzica Țării de sub Valuri 218
V. Taurul Lunii și Armăsarul Soarelui 225
VI. Legenda frumoasei Isolda 237
Capitolul 5. Focul Păsării Phoenix 277
I. O, noapte cu adevărat binecuvântată! 277
II. Calea de stânga 283
III. *Puer aeternus* 299
IV. Haos 303
Capitolul 6. Echilibrul 320
I. Onoarea împotriva iubirii 320

II. Individul și statul 331
III. Ironie erotică 343
IV. Identitate și relație 354
V. Calea frumuseții 369
VI. Altarul și amvonul 379
VII. Democrația și teroarea 393
VIII. Rana lui Amfortas 404

Partea a treia. Calea și viața 423
Capitolul 7. Răstignitul 425
I. Roata ce se învârte a Bucuriei-Înfricoșate 425
II. Regele Pescar mutilat 436
III. Căutarea dincolo de sens 447
Capitolul 8. Paracletul 453
I. Fiul văduvei 453
II. Primul intermezzo: restituirea simbolurilor 478
III. Cavalerul doamnelor 485
IV. Iluminări 491
V. Al doilea intermezzo: secularizarea mitului 502
VI. Castelul Minunilor 519
VII. Al treilea intermezzo: Mitogeneza 542
VIII. Încoronarea regelui 580
IX. Trimisul: Fiecăruia ce i se cuvine 590

Partea a patra. Vinul nou 599
Capitolul 9. Moartea lui „Dumnezeu“ 601
I. Crima lui Galilei 601
II. Noua realitate 602
III. Nume și forme 606
IV. Noul univers 615
V. Cavalerul Tristei Figuri 628
VI. Spre noi mitologii 636
Capitolul 10. Paradisul pământesc 653
I. Toți zeii din interiorul tău 653
II. Simbolizarea 675

Mulțumiri și permisiuni 707
Sursele ilustrațiilor 709
Joseph Campbell — Bibliografie 717
Despre Joseph Campbell 721
Despre Joseph Campbell Foundation 723
Index 725

Despre Operele Complete ale lui Joseph Campbell

La moartea sa, în 1987, Joseph Campbell a lăsat un volum impresionant de opere publicate, care explorau pasiunea sa de-o viață: complexul de mituri și simboluri universale pe care le numea „singura mare poveste“ a omenirii. Însă a lăsat în urmă și un număr mare de opere nepublicate: articole netipărite, notițe, scrisori și jurnale, precum și prelegeri înregistrate audio sau pe casete video.

Fundația Joseph Campbell (JCF) — înființată în 1990 pentru a conserva, proteja și transmite mai departe opera lui Campbell — s-a dedicat creării unei arhive digitale a lucrărilor și înregistrărilor sale, precum și publicării Operelor Complete ale lui Joseph Campbell.

Operele complete ale lui Joseph Campbell
John Bucher, director executiv
Bradley Olson, director editorial

Prefața editorului la Operele Complete ale lui Joseph Campbell

Suntem încântați să vă oferim cea de-a patra parte din seria *Măștile Zeului* a lui Joseph Campbell, care, alături de *Eroul cu o mie de chipuri*[1] și opera, din păcate neterminată, *Historical Atlas of World Mythology*, rămân cele mai importante și mai durabile scrieri ale sale.

Măștile Zeului a apărut în urma experiențelor lui Campbell din timpul anului său sabatic petrecut în India și în Asia de Est (consemnate în cele două volume ale jurnalelor sale: *Baksheesh and Brahman: Asian Journals — India* și *Sake and Satori: Asian Journals — Japan*). În timp ce călătorea prin țările despre care le vorbise altora, a fost impresionat de cât de diferit era să experimenteze tărâmurile mitice în persoană și, mai ales, de cât de puțin înțelegeau vizitatorii din Occident — inclusiv experți bine pregătiți și diplomați — culturile țărilor prin care călătoreau.

În timp ce se afla în Japonia, meditând la propria carieră, Campbell și-a dat seama că, deși munca lui se concentra asupra modului în care miturile umanității izvorăsc din surse universale, era esențial să analizeze maniera în care mitologiile și culturile au variat de-a lungul timpului și pe diverse continente. A început să planifice o operă într-un singur volum, intitulat, provizoriu, *The Basic Mythologies of Mankind*. Iată manifestul pe care singur și l-a stabilit:

1. Încă de la început, trebuie să urmăresc motivele în mod obiectiv și istoric. De asemenea, trebuie să înregistrez interpretările în mod obiectiv și istoric, pe baza textelor contemporane.
2. Ca occidental contemporan, confruntat cu probleme psihologice occidentale și contemporane, trebuie să recunosc și chiar să celebrez (în stilul lui Oswald Spengler) relativitatea perspectivei mele istorice față de propria mea nevroză (formula Rorschach).

---

1 Joseph Campbell, *Eroul cu o mie de chipuri*, traducere de Mihai Mănescu și Gabriela Deniz, Herald, București, 2024 (N.t.).

3. Borna istorică este aceea a recunoașterii unității reale a culturii umane (răspândirea și paralelismul miturilor) împreună cu relativitatea obiceiurilor oricărei regiuni în raport cu circumstanțele geografice și istorice (Bastian, Sumner, Childe). A sosit vremea pentru o istorie globală, mai degrabă decât provincială, a imaginilor gândirii.
4. Obiectivul moral al acestei cărți este de a găsi pentru omul occidental (mai exact, occidentalul post-creștin) sugestii pentru promovarea conținutului său psihologic printr-o transformare a simbolurilor inconștiente în simboluri conștiente, o confruntare a acestora cu termenii acceptați în mod conștient ai perioadei actuale și un dialog al criticii reciproce. Însă acesta este un obiectiv secundar, strict subordonat celui de la punctul 3.
5. Să nu faci salturi interculturale mari și, nici măcar în cadrul aceleiași culturi, nu încerca să armonizezi ceea ce nici filosofii acelei culturi nu au reușit să armonizeze. Rămâi la perspectiva istorică și totul va ieși la suprafață[2].

Această operă, care i-a ocupat timpul lui Campbell de la întoarcerea sa acasă, în 1955, până în 1969, a primit titlul *Măștile Zeului* și a crescut de la un volum la patru: *Mitologia primitivă*, *Mitologia orientală*, *Mitologia occidentală* și *Mitologia creativă*[3].

Când am început să pregătim, pentru această ediție a Operelor Complete, *Măștile Zeului*, una dintre capodoperele lui Campbell, ne-am confruntat cu aceeași provocare care a încetinit lansarea noii ediții a lucrării *The Historical Atlas of World Mythology*: deși scrierile lui Campbell despre culturile istorice rămân relevante din punct de vedere factual, știința a făcut ca multe dintre afirmațiile sale despre preistorie să fie mai puțin exacte. De la moartea lui Campbell în 1987, paleontologia a suferit o transformare radicală, făcând ca date și chiar nume de specii pe care Campbell le-a folosit în *Mitologia primitivă* și în primele capitole ale *Atlasului* să fie depășite.

---

2 Joseph Campbell, *Sake and Satori: Asian Journals — Japan*, New World Library, Novato, California, 2002, p. 103.

3 În această ediție a *Mitologiei creative*, toate referințele la *Mitologia primitivă*, *Mitologia orientală* și *Mitologia occidentală* s-au făcut la edițiile din Operele Complete ale lui Joseph Campbell, publicate în 2021 și 2022 (*N.ed.*).

Pentru ambele proiecte, am apelat la voluntari din mediul academic care ne-au ajutat să actualizăm aceste opere importante ale lui Campbell pentru secolul XXI.

DAVID KUDLER
Mill Valley, California
30 decembrie 2016

La încheierea scrierii seriei *Măștile Zeului*

Analizând retrospectiv cei doisprezece ani minunați dedicați acestui proiect nespus de satisfăcător, constat că, pentru mine, principalul rezultat a fost reconfirmarea unei ipoteze în favoarea căreia pledasem de multă vreme cu conștiinciozitate: unitatea rasei umane, nu doar în privința biologiei sale, ci și a istoriei sale spirituale, s-a desfășurat pretutindeni ca o unică simfonie, cu teme anunțate, dezvoltate, amplificate, apoi inversate, distorsionate, reafirmate și astăzi, într-un maiestuos *fortissimo* al tuturor secțiunilor răsunând laolaltă, avansează irezistibil către un veritabil apogeu, din care va apărea următoarea mișcare importantă. Și nu văd niciun motiv pentru care cineva ar putea să presupună că, în viitor, aceleași fraze melodice care deja s-au auzit nu vor mai suna cu aceeași forță — în noi relații, e adevărat, dar, în esență, aceleași. Toate sunt consemnate aici, în aceste volume, cu multe chei de interpretare, în plus, sugerând moduri în care ar putea fi folosite de oameni raționali în scopuri raționale — sau de poeți în scopuri poetice — ori de nebuni, întru absurd și dezastru. Pentru că, așa cum scria James Joyce în *Finnegans Wake*, „absolut imposibile cum sunt toate aceste evenimente, ele sunt la fel de probabile ca acelea care se poate să fi avut loc, precum oricare altele care nu s-au materializat niciodată sunt susceptibile să fie".

Joseph Campbell
New York City
Ziua de Crăciun, 1968

Figura 1. *Castelul Graalului* (Anglia, 1879)

Partea I

Vița cea veche

Figura 2. Apollo Hiperboreeanul: pateră sacramentală orfică, detaliu (România, secolul al III-lea sau al IV-lea d.Hr.)[4]

4 Conform specialiștilor Muzeului Național de Istorie a României, patera — parte a Tezaurului de la Pietroasa — datează din jurul anului 360, așadar din secolul al IV-lea d.Hr. (*N. r.*).

Capitolul 1
Experiență și autoritate

I. Simbolizare creativă

În volumele anterioare ale acestui studiu al transformărilor istorice ale formelor imaginate pe care le numesc „măștile“ Zeului, prin care oameni de pretutindeni au căutat să se raporteze la minunea existenței, miturile și riturile din lumea primitivă, orientală și occidentală timpurie au fost analizate prin prisma unor etape unitare grandioase. Căci în istoria speciei noastre încă tinere, respectul profund pentru formele moștenite a împiedicat, în general, inovația. Au trecut milenii de-a lungul cărora au evoluat doar mici variațiuni pe teme moștenite din vremuri doar de Dumnezeu știute. Însă nu așa stau lucrurile în Occident, unde, de la mijlocul secolului al XII-lea, a început procesul de dezintegrare accelerată a formidabilei tradiții ortodoxe care înflorise în acel veac; iar, odată cu dispariția ei, s-au manifestat puterile creatoare eliberate de mari grupuri de indivizi remarcabili: astfel încât, într-un studiu al spectacolului epocii noastre titanice, trebuie să luăm în considerare nu una, două sau trei, ci o galaxie de mitologii — la fel de multe, am putea spune, ca multitudinea geniilor sale. Chiar și în sfera teologiei, care nu mai ocupă locul dominant deținut cândva, de la victoriile lui Luther, lui Melanchthon și a Dietei de la Augsburg din 1530, au apărut nenumărate alte interpretări despre revelația creștină; mai mult, în domeniile literaturii, filosofiei seculare și artelor, un tip complet nou de revelație non-teologică, de mare anvergură și profunzime și de o varietate infinită, a devenit adevăratul ghid spiritual și forța structurantă a civilizației.

În contextul unei mitologii tradiționale, simbolurile sunt prezentate în cadrul unor ritualuri menținute de societate, prin care individul trebuie să experimenteze sau să pretindă că a experimentat anumite sentimente, intuiții și obligații. În schimb, în mitologia „creativă“, după cum o numesc eu, ordinea se inversează: individul a avut o experiență proprie — de ordine, groază, frumusețe sau chiar simplă exaltare — pe care încearcă să o comunice prin semne; iar dacă experiența sa a avut o anumită profunzime și semnificație, comunicarea lui va

avea valoarea și forța unui mit viu — pentru cei care o primesc și îi răspund de la sine, cu recunoștință, fără constrângere.

Simbolurile mitologice ating și însuflețesc centrii vitali dincolo de limitele vocabularelor rațiunii și al constrângerii. Modurile de experiență și de gândire specifice universului luminii s-au dezvoltat târziu, foarte târziu, în preistoria biologică a speciei noastre. Chiar și în cursul vieții unui individ, ochii i se deschid spre lumină numai după săvârșirea marilor miracole specifice formării corpului viu înzestrat cu organe deja funcționale, fiecare dintre ele având propriul scop, ce nu poate fi explicat ori măcar cunoscut cu ajutorul rațiunii; în vreme ce, în cursul și în contextul mai larg al evoluției vieții începând cu liniștea mărilor primordiale ce curg încă în sângele nostru, deschiderea ochilor s-a produs numai după ce primul principiu al oricărei ființe organice („Acum te mănânc eu; acum mă mănânci tu!“) a funcționat de atâtea sute de milioane de secole, încât nu putea fi anulat (nici atunci și, de altfel, nici acum) — chiar dacă ochii noștri și ceea ce văd ei ne pot convinge să regretăm acest joc monstruos.

Prima funcție a mitologiei este să reconcilieze conștiința care se trezește cu *mysterium tremendum et fascinans* al universului *așa cum este el*; a doua funcție este să redea imaginea sa interpretativă totală, după cum îl cunoaște conștiința contemporană. Astfel, definiția dată de Shakespeare funcției artei sale — „să-i țină lumii oglinda în față, ca să zic așa“[1] — se aplică și mitologiei. Ea este revelația, pentru conștiința trează, a puterilor propriei sale surse de susținere.

Cea de-a treia funcție este impunerea unei ordini morale: adaptarea individului la cerințele grupului său social condiționat istoric și geografic, situație în care se poate produce ruperea efectivă de natură, așa cum se întâmplă în cazul (extrem) al unui *castrato*. Circumciziile, subinciziile, scarificările, tatuajele etc. sunt însemnări și ciuntiri dispuse de societate pentru a include corpul uman pur natural într-un corp cultural mai amplu și mai durabil, al cărui organ trebuie să devină — în timp ce mintea și sentimentele sunt impregnate concomitent de o mitologie corespunzătoare. Și nu natura, ci societatea este începutul și sfârșitul unei astfel de lecții. Mai mult, în această sferă morală și socială intră în joc autoritatea și constrângerea, așa cum a avut loc, foarte eficient, în India în menținerea castei, ritualului și mitologiei *satī*. În Europa creștină, încă din secolul al XII-lea, credințe care nu mai erau universal împărtășite erau impuse în mod

---

1 William Shakespeare, *Hamlet, prinț al Danemarcei*, actul III, scena 2, traducere de Leon D. Levițchi și Dan Duțescu, în *Opere complete* 5, ediție îngrijită și comentarii de Leon D. Levițchi, note de Virgiliu Ștefănescu-Drăgănești, Univers, București, 1986, p. 375 (*N.t.*).

obișnuit. Rezultatul a fost o disociere între existența aparentă și cea reală și acea catastrofă spirituală care, în imaginarul legendei Graalului, este simbolizată prin tema Tărâmului pustiit (*The Waste Land*): un peisaj al morții spirituale, o lume care așteaptă, așteaptă — „Așteptându-l pe Godot!“ — Cavalerul Dorit, cel care i-ar reda dreptul la viață și ar face să curgă din nou, din adâncuri infinite, apele vii uitate și pierdute ale izvorului inepuizabil.

Ascensiunea și decăderea civilizațiilor, în cursul lung și amplu al istoriei, pot fi interpretate în mare măsură drept funcție a coerenței și puterii de convingere a canoanelor lor mitologice de susținere, întrucât nu autoritatea, ci aspirația este forța care motivează, edifică și transformă civilizația. Un canon mitologic este o organizare de simboluri cu semnificație inefabilă, capabilă să trezească și să concentreze energiile aspirației asupra unui obiectiv. Mesajul trece de la inimă la inimă prin intermediul creierului, iar acolo unde creierul nu este convins, mesajul se oprește. Viața rămâne astfel neatinsă. Pentru cei în care încă acționează o mitologie locală, există atât experiența acordului cu ordinea socială, cât și a armoniei cu universul. Însă pentru cei în care simbolurile autorizate nu mai funcționează — sau, dacă funcționează, produc efecte deviante — urmează inevitabil un sentiment atât de disociere față de rețeaua socială locală, cât și de căutare, în interior și în exterior, a vieții, pe care creierul o va considera drept „sens“. Constrâns de tiparul social, individul nu poate decât să se învețe cu o anumită formă de moarte vie; iar dacă un număr considerabil de membri ai unei civilizații se află în această situație dificilă, va fi fost depășit un punct fără întoarcere.

Discursul asupra științelor și artelor al lui Jean-Jacques Rousseau, publicat în 1749, a evocat o astfel de epocă. Societatea îl corupea pe om; se făcea apel la „întoarcerea la natură“: înapoi la starea „sălbaticului nobil“ ca model de „om natural“ — de care sălbaticul, cu însușirile sale tribale, era la fel de departe precum Rousseau. Căci, așa cum credința în Scriptură a scăzut la apogeul Evului Mediu, la fel s-a întâmplat și cu credința în rațiune la apogeul Iluminismului; iar astăzi, două secole mai târziu, avem *Tărâmul pustiit* de T.S. Eliot (publicat în 1922, cu note de subsol)[2]:

---

2 T.S. Eliot, *The Waste Land* (1922), v. 331–358, din *Collected Poems 1909–1962* by T.S. Eliot, p. 66, copyright ©1936, by Harcourt, Brace & World, Inc.; copyright ©1963, 1964, by T.S. Eliot. Versuri reproduse cu permisiunea editurii [trad. rom.: T.S. Eliot, *Tărâmul pustiit* (1922) („V. Ce spune tunetul“), traducere de Mircea Ivănescu, în *Opere poetice 1909–1962*, ediție bilingvă, prefață de Ștefan Stoenescu, cronologie de Ioana Zirra, note de Mircea Ivănescu, Sorin Mărculescu și Ștefan Stoenescu, Humanitas, București, 2011, p. 169].

Aici nu mai e apă, ci stâncă doar
Stâncă și nu e apă. Și drumul pierdut în nisip
E drumul șerpuind în sus printre munții
Care sunt munții stâncilor fără apă
Dacă ar fi apă ne-am opri și am bea
Dar printre stânci nu poți să te oprești să stai pe gânduri
Sudoarea s-a uscat picioarele se-nfundă în nisipuri
Dacă măcar ar fi apă între stânci
Gura muntelui moartă și cu dinții mâncați care nu mai pot să scuipe
Aici nu mai poți sta nici în picioare nici lungit și nici nu poți să te așezi.
Nu este nici măcar tăcerea în munți
Ci numai tunetul uscat sterp fără ploaie
Nu este nici măcar singurătate în munți
Ci chipuri roșii și posomorâte care rânjesc și mârâie
Din ușile bordeielor de lut crăpat.

A patra funcție — critică și vitală — a unei mitologii este așadar aceea de a stimula individul să se centreze și să se desfășoare integral în conformitate cu *d*) el însuși (microcosmosul), *c*) cultura sa (mezocosmosul), *b*) universul (macrocosmosul) și *a*) acel mister suprem uluitor existent atât dincolo de el însuși, cât și în interiorul său și al tuturor lucrurilor:

De unde cuvintele se întorc,
Împreună cu mintea, fără să fi ajuns[3].

Mitologia creativă, în sensul shakespearian de oglindă care „să-i arate virtuții adevăratele ei trăsături, lucrului de scârbă propriul chip, și vremurilor și mulțimilor înfățișarea și tiparul lor“[4], nu izvorăște, ca teologia, din dictatul autorității, ci din intuițiile, sentimentele, gândirea și viziunea unui individ adecvat, fidel propriei sale experiențe a valorii. Astfel, ea corectează autoritatea menținând formele pe care alte vieți trecute le-au produs și le-au lăsat în urmă. Reînnoind însuși actul experienței, ea redă existenței calitatea aventurii, spulberând și reintegrând în același timp ceea ce este fix, deja cunoscut, în focul creator sacrificial

3 *Taittirīya Upaniṣad* 2.9.
4 *Hamlet*, III.2 [trad. rom.: *Hamlet*, actul III, scena 2, în W. Shakespeare, *Opere complete* 5, *op. cit.*, p. 375].